مەکتەبی بیروهۆشیاری

کاوسین بابەکر

پرۆژەی
قانونی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی

مەکتەبی بیروهۆشیاری (ی. ن. ك)
سلێمانی ـ گەڕەکی سەرچنار ـ ١٢١
کۆلانی : ٤٤
ژ. خانوو ـ ١

www.hoshyari.org
govarynovin@yahoo.com

مەکتەبی بیروهۆشیاری

- ناوی کتێب: پرۆژەی قانونی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی
- نووسەر: کاوسین بابەکر
- تایپ: نیاز جەلال ، لیزان سامی
- دیزاینی ناوەوەو بەرگ: ئەمیرە عومەر
- چاپ: دەزگای چاپو پەخشی حەمدی
- تیراژ: (١٠٠٠) دانە
- ژمارەی سپاردن: (١٢٢٤) ی ساڵی ٢٠٠٨ی وەزارەتی رۆشنبیری
- ژمارەی زنجیرە: (٢٦٠)
- لەبڵاوکراوەکانی مەکتەبی بیروهۆشیاری (ی. ن.ك)

مەکتەبی پەروەردە و هۆشیاری

پێڕست

بابەت	لاپەڕە
وتەیەکی پێویست...	٥
بەشی یەکەم: حوکمە گشتیەکان مادەکانی (١ ـ ٢).	٩
بەشی دووەم: ئامانجەکانی ئەم قانونە ماددەی (٣).	١٤
بەشی سێهەم: تاوانەکانی گەندەڵی مادەکانی (٤ ـ ١٩).	٢٢
بەشی چوارەم: کۆمیتەی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی مادەکانی (٢٠ ـ ٣٠).	٣١

مەکتەبی پەروەردە و هۆشیاری

ووتەیەکی پێویست ...

گەندەڵی، نەخۆشییەکی جیهانییەو هیچ وڵاتێك لەسەر ئەم گۆی زەوییە نییە ئەندازەیەك گەندەڵی تێدا نەبێ، ئاساییە لەنێو دامودەزگا حکومیو حزبییەکانی ئێمەشدا هەبێ، کە کەمترین ئەزموونی بەڕێوەبردنو قانونو چاودێریمان هەیەو لەوڵاتێکی دواخراوو ژێردەستەدا بووین، بەڵام ئەوەی نائاساییە ئەوەیە کە بەگژیدا نەچینەوەو ڕێووشوێنی پێویست نەگرینەبەر بۆ سنوردارکردنو لەنێوبردنی.

زۆر پێویستە، بۆ قانونی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی کۆمیتەیەکی باڵا پێکبهێنرێ، کە ئەرکی بەگژداچوونەوەو لێپرسینەوەی گەندەڵکاری و ڕادەستکردنی گەندەڵکاران بەدادگاو چارەسەری گونجاو بۆ ئەم کێشەیە بگرێتە ئەستۆ،

وێڕای دەرکردنی بڵاوکراوەو بەستنی سیمینارو کۆڕو کۆبوونەوە بۆ هۆشیارکردنەوەی کۆمەڵانی خەڵك لەوبارەیەوە.

وەك هەوڵێکی بچوكو ئەرکێکی نیشتمانی، ئەم پرۆژەیەم بەپێویست زانی بۆ جووڵاندنی ئەو پرسە گرنگە، هیوادارم بەچاوی رەخنەوە لێی بڕوانرێو هیچ نەبێ، هاندەرێك بێ بۆ ئەوەی لێپرسراوان بەجدی بیر لەو کێشە گەورەیە بکەنەوەو بۆیەش لەسەرەتای ساڵدا پێشکەش بە پەرلەمانی کوردستانم کردووە، کە لەم دواییانەدا کۆمەڵێك پرۆژەی یاسای زۆر گرنگیان پەسەند کردووەو زۆری تریش لەژێر لێکۆڵینەوەو تاوتوێ کردندان، هیوادارم ئەم پرۆژەیەشو چەند پرۆژەو تێبینیو پێشنیاری تر دوای دەوڵەمەندکردنو تاوتوێ کردنیان، پەرلەمانی کوردستان قانونێکی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی پەسەند بکات.

نووسەر

مەکتەبی بیروهۆشیاری

پرۆژەی
قانونی
بەگژداچوونەوەی
گەندەڵی

مەکتەبی بیروهۆشیاری

بەشی یەکەم

(حوکمە گشتیەکان)

ماددەی (١)

ئەم یاسایە بەیاسای بەگژداچوونەوەی گەندەڵی ناودەبرێ.

ماددەی (٢)

بۆ مەبەستی جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم قانونە ئەم وشەو دەستەواژانەی خوارەوە بەو مانایانە دێن کە لەبەرانبەریان نوسراوە، ئەگەر دەقەکە لەسیاقی خۆیدا مانای تری نەبوو:

هەرێم: حکومەتی هەرێمی کوردستان.

کۆمیتە: کۆمیتەی باڵای بەگژداچوونەوەی گەندەڵی.

ئەنجومەن: ئەنجومەنی ئیدارەی کۆمیتەی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی.

سەرۆك: سەرۆکی ئەنجومەنی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی.

ئەندام: سەرۆكو ئەندامانی ئەنجومەنی کۆمیتەو هەر بەشێکی تری کۆمیتەی باڵای دژەگەندەڵی.

سکرتێر: سکرتێری ئەنجومەنو سکرتێری داوا جەزاییەکانو سکرتێری داوا داراییەکان.

داوا لەسەر کراو: هەر کەسێك بە تۆمەتی گەندەڵی، تۆمەتبار کرا بێ.

پارێزەرایەتی گشتی: بەڕێوەبەریتی کێشە داراییەکانو بەڕێوەبەریتی کێشە جەزائیەکان.

بنەما یاسایە کارپێکراوەکان: یاساو رێساو رێنماییو بڕیارە ئیدارییە کاراکان.

گەندەڵی

قۆزتنەوەی وەزیفەی گشتی، لەلایەن فەرمانبەر یان لێپرسراو یان هەرکەسێك پۆستەکەی بۆ بەرژەوەندی تایبەت، بەخۆی یان بۆ کەسێکی نزیکی یان گروپەکەی، ئەوەش چ بە سەرپێچی لەئەرکەکانی یاخود لەرێی خراپ کەڵك وەرگرتنی لەدەسەڵاتەکانی یان وەك (رێکخراوی شەفافیەتی نێودەوڵەت)ی پێناسی کردووە: خراپ بەکارهێنانی پۆستی گشتی لەهەرکارێکدا بۆ بەدەستهێنانی بەرژەوەندی تایبەتی بۆ خۆی یان بۆ گروپەکەی، سیاسی بێ یان خزم و دۆست و خێڵ.

فەرمانبەری گشتی

هەر کەسێك کارێکی گشتی (وظيفة عامة) بەرێوەببات یان خزمەتگوزاریەکی گشتی پێشکەش بکاتو پلەیەکی کارگێڕی یان جێبەجێکردن یان راوێژکاری یا دادوەری بە دەستەوەبێ، بە هەڵبژاردنی هەمیشەیی یان کاتی، بە مووچە یان بێ موچە یان بە دامەزراندنی فەرمی یان بەکردەوە ئەوەش، فەرمانبەرانی دەسەڵاتی جێبەجێکردن بەهەموو پلە جیاوازەکانەوە دەگرێتەوە، ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانیو ئەندامانی ئەنجومەنە ناوچەییەکانو ئەندامانی دەسەڵاتی دادوەریو ئەنجومەنە هەمیشەییەکان. دادوەرو شارەزاو بریکارەکان (وكلاء) وەك فەرمانبەری گشتی دادەنرێن.

مەکتەبی بیروهۆشیاری

فەرمانبەری بیانی

هەر کەسێکی غەیری هاوڵاتی کوردستانی عێراق، کە پلەیەکی وەزیفی هەبێ لەدەسەڵاتەکانی هەرێم (یاسادانان، دادوەری، جێبەجێکردن)و هەرکەسێك وەزیفەیەکی گشتی لەئەستۆ گرتبێ یان لەبەرژەوەندی دەزگایەکی گشتی یان دامەزراوەیەکی گشتیدا کار بکات لەدامەزراوەکانی حکومەت یان ئەو دامەزراوانەی پشکی حکومەتیان تێدایە.

لائحە: لائحەی جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم قانونە.

مەکتەبی بیروهۆشیاری

بەشی دووەم

ئامانجەکانی ئەم قانونە

ماددەی (٣)

ئەم قانونە ئامانجی بەدیهێنانی ئەمانەی خوارەوەیە:

ا- ١- دامەزراندنی کۆمیتەیەکی باڵای نیشتمانی سەربەخۆ کە وا دەسەڵاتی قانونی دەبێ لەقەڵاچۆکردنی گەندەڵیداو کەسایەتی مەعنەوی و سەربەخۆیی دارایی و ئیداری خۆی دەبێ و بۆی هەیە هەموو هەڵسوکەوتێکی قانونی پێویست بکات بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی و مافی گرێ بەستو دادگایی کردنی هەیە، هەر پارێزەرێك کە

خۆی دیاری دەكات دەتوانێ بەنوێنەر دایبنێ لەكاری دادگاییدا یان پارێزەری گشتی بەنسبەت كێشە مەدەنیو جەزاییو ئیداریەكان.

٢- بەرەچاوكردنی حوكمەكانی ئەم قانونە، حوكمە گشتیەكان لەقانونی سزادانو حوكمە قانونیە تایبەتیەكانی ئەو قانونە، بە ئەو حوكمانەشەوە كە پەیوەندی بە تاوانو سزاو ریكاریەكانی دادبینی یەوە هەیە جێبەجێدەكرێ بەسەر تاوانی گەندەڵیدا.

٣ـ حوكمەكانی ئەم قانونە بەسەر هەموو كەسێكی سروشتی بێ یان واتایی (معنوی)دا جێبەجێ دەكرێ، كە تاوانی گەندەڵی ئەنجام بدات. ئەگەر تاوانكارەكە كەسی واتایی بوو، ئەوا كەسی سروشتی یان كەسە سروشتیەكان كە وا تاوانەكەیان ئەنجام داوە، یان یارمەتی جێبەجێكردنەكەیان داوە، یان كار ئاسانیان بۆ كردووە بەهەر رەفتارێك بووبێ ئەوا لێپرسراو دەبن لەتاوانەكە

وەكو بكەر (فاعل)ی بنەڕەتی سەرەڕای لێپرسراوێتی كەسی واتایی.

٤ـ هەر غەرامەیەك لەم قانونەدا دیاری كراوە دەگەڕێتەوە بۆ خەزێنەی گشتیو قازانجی قانونی دەچێتە سەر لەرێكەوتی حوكمەكەوە تاكو دانی پارەكە بە تەواویو رێژەی پارەكەش لە ٣٠٠ هەزارەوە بۆ ١٠ ملیۆن دینار دەبێ بەو شێوەیەی دادگا بەگونجاوی دەزانێ.

٥ـ دادگا بۆی هەیە وەرگرتنەوەی پارەكە بكاتە بەش (قیسط) بەمەرجێ لە ٣ ساڵ تێنەپەڕێ.

٦ـ ئەگەر لایەنێك لەكێشەكە سەلماندی زەرەرەكەی لەو بڕە پارەیە زۆرترە كە دادگا بڕیاری بۆ داوە، ئەوا دادگا بۆی هەیە بڕی پارەكە بە ئەندازەی زەرەرەكە زیاد بكات.

ب ـ ١- بارەگای سەرەكی لەپایتەختی هەرێم دەبێو بۆی هەیە لق یان نوسینگە لەشوێنی تریش بكاتەوە.

٢ــ بەربەرەکانێی گەندەڵی و قەڵاچۆکردنی و لە بەینبردنی مەترسی و شوێنەوارەکانی و گەڕان بەدوای سەرجەم گەندەڵیە دارایی و ئیدارییەکانداو ئەوانەی ئەو کارە دەکەن و ئاشکرا کردنی سەرپێچی و سنور بەزاندنەکان و هەموو بەڵگەو زانیاریەکانی تایبەت بەم تاوانەو لێکۆڵینەوەو کار رایی ئیداری و قانونی پێویست.

ج– ئەرك و دەسەڵاتەکانی کۆمیتەی باڵای بەگژداچوونەوەی گەندەڵی:

١– وەرگرتنی داواو هەواڵی تایبەت بە تاوانی گەندەڵی و کار رایی گونجاو بەرانبەر بە بکەرانی بەپێی بنەماکانی قانون.

٢- پتەوکردنی هاوکاری و گۆڕینەوەی زانیاری لەنێوان دامەزراوەو رێکخراوو کۆمەڵەکانی لەمەڕ قەلاچۆکردنی گەندەڵی لەناو خۆو دەرەوەی کوردستان و عێراق.

٣ــ پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری پێویست بۆ قەلاچۆکردنی گەندەڵی لەبوارەکانی زانستی و کردەوەیی وەکو رێکخستنی کۆڕو کۆنگرەو خولی زانستی لەوبوارەدا.

٤ـ لێکۆڵینەوەو توێژینەوەو دەرکردنی بلاوکراوەو چاپەمەنی تایبەت بە قەلاچۆکردنی گەندەڵی.

٥ــ دامەزراندنی ناوەندێکی زانیاری و کتێبخانەی تایبەت بەگەندەڵی.

٦- راهێنان و گەشەدان بە توانای دادوەران و لێکۆڵەری دادوەری لەبواری تاوانەکانی گەندەڵیدا.

٧- بنیاتنانی پرەنسیپی دەست پاکی و شەفافی لەئیش و کاری ئابوری و دارایی و ئیداری کە دەستەبەری پاراستنی موڵك و ماڵ و داهات و کەلوپەلی دەوڵەت و بەکارهێنانی نمونەیی ئەوداهاتانە بکات.

٨- چالاك کردنی پرەنسیپی پرسینەوەو بەهێزکردنی رۆڵی چاودێری دەزگا تایبەتیەکان و ئاسانکاری بۆ تاکەکان

بۆ دەست گەیشتن بە زانیاری و گەیشتن بە دەسەڵاتدارە پەیوەندیدارەکان.

٩ـــ هاندان و چالاککردنی ڕۆڵی دامەزراوەو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی لەبەشداری چالاکانە لەقەلاچۆکردنی گەندەڵی و هۆشیارکردنەوەی تاکەکانی کۆمەڵ لەمەترسیەکانی.

١٠ـــ توێژینەوەو هەڵسەنگاندنی قانونەکانی پەیوەندیدار بە بەگژداچوونەوەی گەندەڵی بۆ زانینی تواناو کاریگەریەکانی و پێشنیازی پرۆژە، بۆ گونجاندنی لەگەڵ ڕێککەوتنامەو پەیماننامە نێودەوڵەتیەکان کەوا دەوڵەتی فیدراڵی و هەرێم واژۆیان کردووە، یان پەیوەست بوون پێیەوە.

١١ـ وەرگرتنی دانپێدانانەکانی ئەستۆ داراییەکان.

١٢ ـ نوێنەرایەتی کردنی هەرێم لەکۆنگرەو کۆڕە نێودەوڵەتیەکانی پەیوەست بە قەلاچۆکردنی گەندەڵی.

١٣ـ تەنسیق لەگەڵ سەرجەم دەزگاکانی هەرێم و بەهێزکردنی هەوڵە پێویستەکان بۆ خۆپاراستن لەگەندەڵی و پەیداکردنی میکانیزم و کەرەستەکانی قەلاچۆکردنی.

١٤ـ تەنسیق لەگەڵ میدیاکان بۆ هۆشیارکردنەوەی کۆمەڵ و ئاشکراکردنی مەترسیەکانی گەندەڵی و کاریگەری و چۆنیەتی بەگژداچوونەوەی.

١٥ـ گرتنەبەری ڕێگەی گونجاو و پێویست بۆ گێڕانەوەی کەلوپەل و موڵکەکان کە لەتاوانی گەندەڵی دەست کەوتوون لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکاندا.

١٦ـ گرتنەبەری هەموو ڕێکاریە قانونیە پێویستەکان بۆ هەڵوەشاندنەوە یان ڕەتکردنەوەی هەر گرێبەستێك کە وا هەرێم لایەنێکە تیایدا، ئەگەر دەرکەوێ لەسەر بناغەی سەرپێچی بنەماکانی قانوون کراوەو زیان بە بەرژەوەندی گشتی دەگەیەنێ ئەمەش بەتەنسیق لەگەڵ لایەنە تایبەتمەندە قانونیەکان.

١٧ـ بەرزكردنەوەی راپۆرت هەر سێ مانگ جارێك دەربارەی ئەو ئەركانەی ئەنجامی داوە بۆ سەرۆكی ئەنجومەنی نیشتمانی.

١٨ـ ئامادەكردنی پرۆژەی بودجەكەی بۆ دانانی لەبودجەی گشتی.

١٩ـ ئامادەكردنی هەژماركردنی كۆتایی بۆ دانانی لەنێو هەژماری كۆتایی بودجەی گشتی هەرێم.

٢٠ـ ، دەركردنی رۆژنامەو گۆڤارو بڵاوكراوە دەربارەی گەندەڵی و قەلاچۆكردنیو هۆشیار كردنەوەی كۆمەڵ لەو بارەوە.

بەشی سێهەم

تاوانەكانی گەندەڵی

ماددەی (٤)

ئەم تاوانانە تاوانی گەندەڵین:

ئەم تاوانانەی خوارەوە كە لەقانونی سزادانی عیراقیدا هاتوون؛

١ـ تاوانەكانی تێكدانی كاری دادپەروەری (الجرائم المخلة بسير العدالة) كە ماددەكانی (٢٣٣ـ ٢٧٣) دەگرێتەوە.

٢ـ تاوانەكانی تێكدانی متمانەی گشتی (الجرائم المخلة بالثقه العامة) ماددەكانی (٢٧٤ـ ٣٠٦) دەگرێتەوە.

٣ــ تاوانــەکانی تێکــدانی ئەرکــەکانی فەرمانبــەریی، (الجرائم المخلة بالواجبات الوظیفة) کە ماددەکانی (٣٠٧ـ ٣٤١) دەگرێتەوە.

٤ــ تاوانــەکانی خیانــەتی ئەمانــەتو هەڵخەڵەتانــدن (فێڵ) کە ماددەکانی (٤٥٣ـ ٤٥٩) دەگرێتەوە.

٥ــ دەســتوەردان لــەئازادی زیــادکردنو داشــکاندن کــە لەماددەی (٤٦٤) داهاتووە.

٦ـ غەشکردن لەمامەڵە بازرگانیەکانـدا کە ماددەکانی (٤٦٦ـ ٤٦٧) دەگرێتەوە.

٧ــ تاوانــەکانی ئــیفلاس کــە ماددەکــانی (٤٦٨ــ ٤٧٥) دەگرێتەوە.

دادگــا بــۆی هەیــە فــەرمان بەبڵاوکردنــەوەی ئــەو حوکمانــەی بــەتاوانبارکردن دەرچــوون بــدات لەهــەر تاوانێکی لەتاوانەکانی گەندەڵی.

٨ـ تاوانەکانی تێکدانو لەنێوبردن. (ماددەی ٤٧٧ ف٢)و (م ٤٧٨ ف٣)(م٤٨٠) .

ماددەی (٥)

درێژکردنەوەی ماوەی کێشە یان گرفت دروست کـردن لەبەردەم دادپەروەریو نکۆڵی کردن لەقـەرز بـەو پێیـەی لەقانوندا هاتووە.

ماددەی (٦)

دەست درێژی کردنە سەر موڵكو ماڵی دەوڵەت.

ماددەی (٧)

ئەو تاوانانەی لەقانونی رۆژنامەنوسی دادێن.

ماددەی (٨)

ئەو تاوانانەی بە تـاوانی ئـابوری دادەنـرێنو لـەقانونی تاوانە ئابوریەکانن.

ماددەی (٩)

تاوانەكانی دەوڵەمەند بوونی ناڕەوا (جرائم اثراء غير مشروع).

ماددەی (١٠)

قۆزتنەوەی پلەو پایە بۆ بەدەستهێنانی بەرژەوەندی تایبەت.

ماددەی (١١)

شوشتنەوەو ئاودیوكردنی پارە (غسل وتهريب الأموال).

ماددەی (١٢)

شاردنەوەو ڕێگری لەبەردەم لیژنەی كۆمیتە یان میدیاكانو هاووڵاتیاندا.

ماددەی (١٣)

دادگا، سەرەڕای ئەو سزایانەی لەدەقی بنەما قانونیەكانی تردا هاتوون حوكمی غەرامەش دژی هەر تاوانبارێكی گەندەڵی دەردەكات، ئەگەر سزاكە، یان سزای ئەو تاوانە لەبنەڕەتدا غەرامە بوو، بەپێی بنەمای قانونی جێبەجێكراو، ئەوا ئەو غەرامەیەی لەم قانونەدا چەسپاوە جێگەی غەرامەكە دەگرێتەوە.

ماددەی (١٤)

بەبێ تێكدانی پابەندبوونە مەدەنیەكان بەپێی بنەما قانونیە جێبەجێكراوەكان لەسزا دەبەخشرێ هەر كەسێك زانیاری ڕاست لەبارەی تاوانەكە پێشكەش بكا، كە ببێتە هۆی ئاشكرا بوونی تاوانباران یان یەكێك لەتاوانباران وە هەر كەسێك دان بە تاوانەكەدا بنێ بەم شێوەیە:

١- پێش دەستكردن بەلێكۆڵینەوە لەگەڵ هەر كەسێك كە رۆڵی لەتاوانەكەدا هەبووبێ یان پێش گوێ گرتن لەو كەسە وەكو شاهید.

٢- یان دوای كۆتایی لێكۆڵینەوە بەشێوەیەكی سەرەكی بەبێ گومانكردن لەداوالێكراو یان تومەتباركردنی بە كردنی تاوانەكە، بەهۆی نەدۆزینەوەی بكەرەكە.

ماددەی (١٥)

ئەمانەی خوارەوە ماوە بەسەرچوون (التقادم) نایانگرێتەوە:

١- ئەو داوایانەی پەیوەستن بە تاوانی گەندەڵی.

٢- ئەو سزایانەی تاوانی گەندەڵی حوكم دەدەن.

٣- داواكانی گێڕانەوەو بژاردنەوەی پەیوەست بەتاوانەكانی گەندەڵی.

ماددەی (١٦)

ئەم قانونە جێبەجێدەكرێ بەسەر ئەمانەی خوارەوەدا:-

هەموو تاوانەكانی گەندەڵیو ئەوانەی كردوویانە كە وا هەمووی یان هێندێك یان بەشێك لەهەرێم یان لەدامەزراوەكانی لەدەرەوە كرابێ، سروشتو رەگەزی تاوانباران هەرچیەك بێ.

ماددەی (١٧)

كۆمیتە بۆی هەیە بە دواداچوونو پشكنین بكات بۆ هەر تاوانێكی گەندەڵی لەخۆیەوە یان لەسەر ئەو هەواڵانەی لەهەر لایەنێكەوە پێی دەگا ئەگەر لەئەنجامی لێكۆڵینەوەو پشكنینەكاندا دەركەوت هەواڵەكە نادروستە، هەواڵدەر بۆ لایەنی دادوەری تایبەت دەنێررێ بەپێی بنەما قانونیە كارپێكراوەكان، تاوانەكە لەسەر ئەو

مەكتەبی بیروهۆشیاری

بنچینەیە بە تاوانی بوختان (افتراء) دادەنرێ. سەرەڕای سزا سەپێنراوەکە بەپێی قانونی کارپێکراو، دادگا بڕیاری هێندێك پارەی زیادە بە سەر تاوانباردا دەدات لەبەرژەوەندی تاوان لێکراو لەسەرداوای خۆی کە بەقەد بەهای غەرامەکە دەبێ.

ماددەی (١٨)

لەگەڵ ڕەچاوکردنی نهێنی کاری، بەپێی بنەما قانونیە کارپێکراوەکان، کۆمیتە لەپێناوی جێبەجێکردنی کارەکانیدا بۆی هەیە داوای هەر رونکردنەوەو زانیاریو بەڵگەنامەیەك بکات لەهەر لایەنێك، پێویستە لەسەر ئەو لایەنە بێ ڕاوەستان وەڵامی داواکەی بداتەوە لەژێر بەرپرسیارێتی قانونی وەڵام نەدانەوەی داواکە بە تاوانی خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات ئەژمار دەکرێ.

مەكتەبی بیروهۆشیاری

ماددەی (١٩)

لەگەڵ ڕەچاوکردنی مافی داکۆکی کردن بەمافی پارێزەریشەوە بۆ ئاگابوون لەو زانیاریانەی بۆ بریکار (موکل) گرنگە بەمەبەستی داکۆکی کردن لێی ئەو زانیاریانەی بۆ کۆمیتە دێت یان سەیر دەکرێ لەلایەن هەر فەرمانبەرێکەوە بەهۆی کارەکەیەوە بەنهێنی دادەنرێنو پێویستە ئاشکرا نەکرێنو ڕێگە بە کەسانی تر نەدرێ سەیریان بکات تەنها بەبڕیارێکی پاساودار نەبێ لەلایەن ئەنجومەنەوە، هەرکەسێك سەرپێچی ئەو حوکمە بکات بەغەرامە سزا دەدرێ.

بەشی چوارەم

هەیکەلی
کۆمیتەی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی

ماددەی (٢٠)

أـ کۆمیتەی باڵای بەگژداچوونەوەی گەندەڵی لەم بەشانە پێکدێت؛

١ـ سکرتاریەتی گشتی،

٢ـ ئەنجومەنی ئیدارە،

٣ـ بەڕێوەبەرایەتی کێشە داراییەکان،

٤ـ بەڕێوەبەرایەتی کێشە جەزائیەکان،

ب ـ سکرتارێتی گشتی پێك دێ لە ٣ سکرتێر کە یەکێکیان سکرتێری گشتی ئەنجومەنەو دووەمیان

بەڕێوەبەری کێشە داراییەکانەو سێهەمیان بەڕێوەبەری کێشە جەزائیەکانەو کۆمەڵێك فەرمانبەر.

دیاریکردنی دەسەڵاتو ئەرکی سکرتێرەکانو فەرمانبەرەکانو مەرجی دامەزراندنو پلەو پابەندی ئیداریان بەپێی ڕێسایەك دەبێ کە ئەم خاڵانەی تێدابێ:

١ـ تەمەنی سکرتێرەکان لە ٤٥ ساڵ کەمتر نەبێو فەرمانبەرەکانیش لە ٣٥ ساڵ کەمتر نەبێ.

٢ـ سکرتێرەکان دەبێ لانی کەم دەرچووی زانکۆبن.

٣ـ ئەزمونی سکرتیر نابێ لە ١٥ ساڵ کەمتر بێ دوای زانکۆ لەبواری قانونی.

٤ـ لێهاتوو بێو بەدەستو دەمو داوێن پاکیو ڕەوشت بەرزی ناسرابێ.

ماددەی (٢١)

أـ ئەنجومەنی ئیدارە

١ـ ئەنجومەنی ئیدارە لە (٩) ئەندام پێك دێت،

٢ـ لەنێو لیستێکی (٣٠) کەسیدا کە ئەنجومەنی دادوەری دەیان پاڵێوێو بۆ پەرلەمانیان بەرز دەکاتەوە لەلایەن پەرلەمانەوە بەزۆربەی دەنگ بەشێوازی نهێنی هەڵدەبژێرێن و بڕیاری دامەزراندنیان دەدرێ.

ماددەی (٢٢)

٣ـ لەیەکەم کۆبوونەوەی خۆیاندا بەدەنگدانی نهێنی بەزۆربەی دەنگ سەرۆکێك و جێگرێك هەڵدەبژێرن، کە سەرۆکەکە لەهەمانکاتدا سەرۆکی کۆمیتەی باڵای بەگژداچوونەوەی گەندەڵیش دەبێ.

٤ـ ئەگەر شوێنی ئەندامێك چۆڵ بوو بەهەر هۆیەك، بەپێی ریزبەندی دەنگەکان یەکێك شوێنی دەگرێتەوە.

٥ـ ماوەی ئەندامێتی (٤) ساڵەو لەرۆژی دوای دەس بەکاربوونیان هەژمار دەکرێ‌و لەکاتی پێویستدا پەرلەمان بۆی هەیە ماوەی ٢ ساڵ درێژی بکاتەوە.

٦ـ مووچەی ئەندامان موچەی کارمەندانی پلەیەك دەبێ.

٧ـ ئەگەر شوێنی سەرۆك چۆڵ بوو جێگرەکەی شوێنی دەگرێتەوە تاکو سەرۆکێك هەڵدەبژێررێت.

ب ـ

١ـ ئەندامان دەبێ ئەستۆپاکی دارایی (ذمة مالية)ی خۆیان پێشکەشی پەرلەمان بکەن.

٢ـ ئەندامان پێش دەست بەکار بوونیان سوێندی قانونی دەخۆن.

٣ـ ئەندامان بەزۆربەی دەنگ بۆیان هەیە یەکێك لەئەندامان ئەگەر هەڵەی گەورەی لێ روودابێت بدەنە دادگا.

٤ـ ئەندامێتی ناسەندرێتەوە لەهیچ ئەندامێك تەنها بەدەرچوونی نەبێ لەئەرکەکانی کە بووبێتە هۆی بریاری کۆتایی دادگا لەسەری (حکم قضائی بات).

ج ـ مەرجەکانی ئەندام:

١ـ نابێ حوکم درابێ بە حوکمێکی کۆتایی لەسەر تاوان یان کەتنێکی ئابڕوو بەر یان ئاداب و ناموس.

٢ـ دەبێ ئەهلیەی تەواوی هەبێ.

٣ـ لانی کەم دەرچووی زانکۆ بێ.

٤ـ تەمەنی لە ٤٥ ساڵ کەمتر نەبێ.

٥ـ بەدەستەو دەم و داوێن پاکی و رەوشت بەرزی ناسرابێ و لێهاتوویی بۆ کارەکە هەبێ.

٦ـ ئەزموونی کارکردنی لەکەرتی گشتی یان تایبەت لە ١٢ ساڵ کەمتر نەبێ.

ماددەی (٢٣)

جگە لەمردنی، ئەندامێتی لەدەست دەدا لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا:

١ـ وازهێنان، بەوازهێنراو دادەنرێ هەر ئەندامێك داوای وازهێنانی پێشکەش کردبێ بە پەرلەمان دوای دە رۆژ، ئەندامەکە دەتوانێ لەم ماوەیەدا داواکەی وەرگرێتەوە ئەگەر کەسی لەجێگە دانەنرابێ.

٢ـ ئەگەر لادرا، لادرانیش بەهەمان شێوازی دانانی دەبێت.

٣ـ ئەگەر یەکێك لەمەرجەکانی (برگە ج) ی لەدەست دابێ کە لەماددەی (٢٢)دا هاتووە یان ماددەی ٢٤.

مادەی (٢٤)

نابێ ئەندام لابدرێ لەپلەکەی لەم حاڵەتانەدا نەبێ:

١. ئەگەر حوکمی کۆتایی لەسەر دەرچوو لەسەر تاوانی گەندەڵی یان بەنوسراو تاوانەکەی سەلمان.

٢. ئەگەر لەسێ دانیشتنی لەسەر یەك ئامادەنەبوو بێ پاساوێکی شیاو کە ئەنجومەن قبوڵی بکات یان شەش کۆبوونەوەی جیاجیا سەرەڕای داوەت کردنی بۆ ئامادەبوون بەپێی پێڕەو.

٣ـ ئەگەر ئەرکەکانی پشتگوێ خست، یان سەرپێچی ئەم قانونەی کرد.

مادەی (٢٥)

جگە لەو ئەرك و دەسەڵاتانەی باسکرا لەم قانونەدا، ئەنجومەن ئەم ئەرك و دەسەڵاتانەشی دەبێ:

١. بەڕێوەبردنی کاروبارەکانی کۆمیتە بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانیو دەرکردنی بڕیاری گونجاو لەو بارەیەوە.

٢ـ جێبەجێکردنی ڕێنماییەکانی حکومەتی هەرێم لەقەلاچۆکردنی گەندەڵیدا.

٣ـ داڕشتنی سیاسەتێکی گشتیو پلاندانان بۆ چالاکیەکانی کۆمیتە لەقەلاچۆکردنی گەندەڵیداو بەدواداچوونی جێبەجێکردنی.

٤ـ هوشیارکردنەوەی هاوولاتیان لەکاریگەریەکانی گەندەڵی لەسەر گەشەکردنی ئابووریو کۆمەڵایەتیو سیاسی، بڵاوکردنەوەی ڕاپۆرتی خولی ، کە مەترسیەکانی گەندەڵیو واسیتەو خزمخزمێنە لەدامەزراوەکانی حکومەتو ئیدارە گشتیەکاندا روون دەکاتەوە.

٥. دەرکردنی بڕیاری گونجاو دەربارەی کردنەوەی لق یان نوسینگە لەهەر شوێنێك کە بەپێویستی دەزانێ.

٦ـ ڕێکخستنو دانانی هەیکەلی کۆمیتەو دەزگای ئیداریو دامەزراندنی فەرمانبەران بۆ شوێنی بەتاڵ.

٧ـ دەرکردنی بڕیاری پێویست بۆ گرێبەست لەگەڵ شارەزایانو پسپۆران بۆ ئەو کارانەی پەیوەندیان بە کۆمیتەوە هەیە.

٨. گفتو گۆ کردن لەسەر بودجەی ساڵانەی کۆمیتەو بڕیارلێدانیو ناردنی بۆ پەرلەمان بڕیار لێدانی.

٩. دەرکردنی بڕیاری پێویست بۆ خەرجکردنی دارایی کۆمیتە.

١٠. بەرزکردنەوەی راپۆرتی ساڵانە بۆ پەرلەمان.

١١ـ دەرکردنی رێنمایی ناوخۆ بۆ باش بەڕێوەبردنی کارەکانی کۆمیتە.

١٢ـ هەر کارێکی تر کە پەیوەندی بەکاری کۆمیتەو ئامانجەکانی یەوە هەبێو سەرۆك بیخاتە بەردەمی، لەو کارانەی کە ناچنە ناو ئەرکەکانی بەڕێوەبەرێتی کێشە داراییو جەزاییەکان.

١٣. ئەنجومەن بۆی هەیە هێندێك لەدەسەڵاتەکانی بە ئەندامێك یان زیاتر بسپێرێ لەئەندامانی ئەنجومەن یان

بەسکرتێری ئەنجومەن. ئەو سپاردنەش دەبێ بەنوسراوو دیاری کراوبێ.

ماددەی (٢٦)

١. ئەنجومەن بەسەرۆکایەتی سەرۆك یان جێگرەکەی کۆدەبێتەوە کە سەرۆك ئامادەنەبوو، کۆبوونەوەکە قانونی دەبێ بە ئامادەبوونی لانی کەم ٧ ئەندام بەمەرجێ سەرۆك یان جێگرەکەی تیادا بێ، ئەنجومەن بڕیار بە زۆربەی دەنگ دەردەکات کە نابێ لە ٧ دەنگ کەمتربێ.

٢. دەشێ بابەتێك بخرێتە بەردەم ئەنجومەن لەکاتی پەلەدا، تێیپەڕێنێ بەبێ کۆبوونەوەو دەشێ ئەمە لەرێگای هێڵەکانی پەیوەندی کردنی نوێ وەکو تلێکس، فاکسو ئیمەیڵەوە بێ.

٣. بڕیارو رێکاریەکان تایبەت بەرێکخستنی کارەکانی ئەنجومەنو کۆبوونەوەکانو باقی کاروبارەکانی پێویستە

بەپێی ڕێنمایی یە ناوخۆییەکان دیاری بکرێ کە ئەنجومەن دەری دەکات.

ماددەی (٢٧)

١ـ سەرۆك نوێنەرایەتی کۆمیتە دەکات، سەرۆك بەتەنها واژۆی سەرجەم کاروبارە دارایی و ئیداری و دادوەرییەکان.... هتد دەکات. لەگەڵ ئەمەشدا، هەر گرێبەست و بەڵێننامەیەکی دارایی کۆمیتە (ملزم) پابەند نییە تەنها ئەگەر ئەو کاتە نەبێ کە بڕیار لەئەنجومەنەوە دەردەچێ و دوو لەئەندامان واژۆی دەکەن یەکێکیان سەرۆك یان جێگرەکەی دەبێ.

٢ـ هەروەها سەرۆك ئەم ئەرك و دەسەڵاتانەی دەبێ:

١ـ سەرپەرشتی کردنی ئیداری و دارایی کۆمیتەو فەرمانبەرەکانی.

٢ـ بەدواداچوونی جێبەجێکردنی بڕیارەکانی ئەنجومەن.

٣ـ پێشکەشکردنی پرۆژەی بودجەی ساڵانەی تایبەت بەکۆمیتە بۆ بەردەم ئەنجومەن بۆ بڕیارلێدانی.

٤ـ ئامادەکردنی ڕاپۆرتی ساڵانە دەربارەی کارەکانی کۆمیتەو پێشکەشکردنی بەئەنجومەن بۆ پەسند کردنی.

ماددەی (٢٨)

کۆمیتە پارێزەرایەتی گشتی دادەمەزرێنێ کە لەبەڕێوەبەرێتی کێشە داراییەکان پێکدێ کە پارێزەرێکی گشتی مەدەنی بەڕێوەی دەبات. وە بەڕێوەبەرێتی کێشە جەزائییەکان کە پاێزەرێکی گشتی جەزاییە. پلەبەندی ئیداری ئەندامانی پارێزەرایەتی گشتی لەسەرەوە بۆ خوارەوە بەم شێوەیە دەبێ:

١ـ بەڕێوەبەرێتی کێشە داراییەکان:

أـ پارێزەری گشتی مەدەنی.

ب ـ جێگرەکانی پارێزەرە گشتیە مەدەنیەکان.

ج ـ پارێزەرانی دارایی.

٢ـ بەڕێوەبەرێتی کێشە جەزاییەکان:

أـ پارێزەری گشتی جەزایی.

ب ـ جێگرانی پارێزەری گشتی جەزایی.

ج ـ داواکارە گشتیەکان.

٣ـ هەر پارێزەرێکی گشتی مەدەنی جێگرێك یان زیاتری دەبێ و پارێزەرانی دارایی پەیوەندیان بە ئەوەوە دەبێ پارێزەری گشتی جەزایی جێگرێك یان زیاتری دەبێ کە پارێزەران بەناوی داواکارە گشتیەکان پەیوەندیان پێوە دەبێ.

٤ـ هەریەك لەپارێزەرە گشتیە مەدەنیو پارێزەرە گشتیە جەزاییەکان لەڕووی ئیدارەوە پەیوەندیان بەسەرۆکەوە دەبێ.

پڕۆژەی قانونی بەگژداچوونەوەی گەندەڵی

ماددەی (٢٩)

سەرەڕای مەرجەکانی کە لەبڕگەی (١،٢،٥ ج) م (٢٢) دا هاتوون لەدامەزراندنی ئەندامی پارێزەرایەتی گشتیدا ئەم مەرجانەش هەن:

١ـ نابێ تەمەنی لە ٤٥ ساڵ کەمتربێ بۆ پارێزەری گشتیو ٤٠ ساڵ بۆ جێگری پارێزەری گشتی، ٣٥ ساڵ بۆ پارێزەری داراییو داواکاری گشتی.

٢ـ لانی کەم دەرچووی زانکۆ بێت.

٣ـ ئەزمونی کارکردنی لانی کەم ١٥ ساڵی هەبێ لەبواری قانونیدا پارێزەری گشتیو ١٢ ساڵ جێگرانی پارێزەری گشتیو ١٠ ساڵ پارێزەری داراییو دادوەری گشتی.

مەکتەبی پەروەهۆشیاری

ماددەی (٣٠)

١- دامەزراندنی ئەندامانی هەردوو بەڕێوەبەرایەتیەکە لەلایەن پەرلەمانو لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی ئیدارە دەبێت.

٢ـ لەگەڵ رەچاوکردنی حوکمەکانی بەرزبوونەوە، نابێ ئەندامی پارێزەرایەتی گشتی لەشوێنەکەی خۆی بگوازرێتەوە بۆ شوێنێکی تر لەنێو کۆمیتەکە یان دەرەوە تەنها بەڕەزامەندی نوسراو یان داوایەکی نوسراو لەلایەن خۆیەوە نەبێ.

٣- موچەو پلەی ئەندامێتیو بەرزبوونەوەی ئەندامان لەبەڕێوەبەرایەتیەکان بە یاسا رێکدەخرێت.

مەکتەبی پەروەهۆشیاری

بڵاوكراوەكانی مەكتەبی بیروهۆشیاری (ی. ن. ك) ساڵانی (٢٠٠٧ ـ ٢٠٠٨)

٢١٠.	عیراق، سەردەمی ساغ بوونەوە	بەكر صدیق	٢٠٠٧
٢١١.	تیرۆرو سەقامگیری سیاسیو چەند لێكۆڵینەوەیەكە تر	بەكر صدیق	٢٠٠٧
٢١٢.	كەركوك بۆ مێژوو دەدوێت	سەرپەرشتیار/ مامۆستا جەعفەر	٢٠٠٧
٢١٣.	دەستورو ژن	و: كامیل محەمەد قەرەداخی	٢٠٠٧
٢١٤.	ژان ژاك رۆسۆ	كاوە جەلال	٢٠٠٧
٢١٥.	مبدأ الفصل بین السلطات و وحدتها	القاضي / لطیف مصطفى أمین	٢٠٠٧
٢١٦.	بنچینەكانی كورد	ن. ڤلادیمیر مینۆرسكی و. نەجاتی عەبدوڵلا	٢٠٠٧
٢١٧.	لەدیكتاتۆریەوە بۆ دیموكراسی	كارزان محەمەد	٢٠٠٧
٢١٨.	كەركوك لەسەردەمی دەوڵەتی عوسمانیدا	گۆران ساڵح	٢٠٠٧
٢١٩.	زمانە فەرمیەكان	تاریق جامباز	
٢٢٠.	ئەنفالو دادگا	سالار مەحمود	٢٠٠٧

٢٢١.	نۆڤین ـ ١٠ ـ	ـ	٢٠٠٧
٢٢٢.	الكرد	د.نوری تاڵەبانی	٢٠٠٧
٢٢٣.	هەڵۆی سوور (چاپی دووەم)	مامۆستا جەعفەر	٢٠٠٧
٢٢٤.	مام جەلال	مامۆستا جەعفەر	٢٠٠٧
٢٢٥.	المدخل الى القانون الدولي الانساني	جبار سعید محي الدین	٢٠٠٧
٢٢٦.	الكُرد الیوم	ت: غسان نعسان	٢٠٠٧
٢٢٧.	سەرۆك وەزیرانی بەریتانیا	و: ئاوات عەبدوڵلا	٢٠٠٧
٢٢٨.	رێبازی لێكۆڵینەوە لەزانستی سیاسیدا	ئیسماعیل شێخ موراد	٢٠٠٧
٢٢٩.	رێكخراوی نەتەوەیەكگرتووەكان	و. كارزان عومەر	٢٠٠٧
٢٣٠.	تیرۆر	هیمداد مەجید عەلی	٢٠٠٧
٢٣١.	گەنجە كوردەكان	فەرهاد پیرباڵ	٢٠٠٧
٢٣٢.	بەعسیزم و كورد	سۆزان كەریم مستەفا	٢٠٠٧
٢٣٣.	بەرێوەبردنی كۆبونەوەكان	محەمەد فاتح	٢٠٠٧
٢٣٤.	شاری كەركوك	پشكۆ حەمە تاهیر	٢٠٠٧
٢٣٥.	میرعەبدال خانی بدلیس	بوار نورەدین	٢٠٠٧
٢٣٦.	فەلسەفە ـ رۆشنگەری، فێندەمێنتالیزم	و. شوان ئەحمەد	٢٠٠٧
٢٣٧.	عێراق، قەیرانی ئاسایشو ستراتیژێتی و بنیاتنانەوەی	فەرزەند شێركۆ	٢٠٠٧
٢٣٨.	نۆڤین ژمارە ـ ١١ ـ	ـ	٢٠٠٧

.٢٣٩	الحقوق السياسية للكورد فى الدول التى تضم كردستان	ليلاف حمد أمين عزيز	٢٠٠٧
.٢٤٠	مێژووی شۆرشی ڕوسیا	لێون ترۆتسکی و. عەزیز ئالانی	٢٠٠٧
.٢٤١	دەروننانسی جەماوەری فاشیزم	ویلهلم رایش و. هەژار جوانڕیی	٢٠٠٧
.٢٤٢	جاش و جینۆساید	مەحمود سەنگاوی	٢٠٠٧
.٢٤٣	زارا ـ عەشقی شوان	محەمەدی قازی و. عەزیز گەردی	٢٠٠٧
.٢٤٤	پوختە باسێك دەربارەی سۆسیال دیموكراتی	زانا	٢٠٠٧
.٢٤٥	تأريخ تركيا المعاصر	ت. د. هاشم صالح تكريتي	٢٠٠٧
.٢٤٦	لەگۆڕەپاندا	و. ساروز ئەفروزی	٢٠٠٧
.٢٤٧	نۆڤین ـ١٢ـ	ـ	٢٠٠٧
.٢٤٨	المنطقة المتنازع عليها	د.خليل اسماعيل محمد	٢٠٠٧
.٢٤٩	فەلسەفەی سۆسیال دیموكراتی	د. حەمید عەزیز	٢٠٠٧
.٢٥٠	سۆسیال دیموكراتی	مامۆستا جەعفەر	٢٠٠٧

.٢٥١	هەرێمی كوردستان و توركیا	مامۆستا جەعفەر	٢٠٠٨
.٢٥٢	پارتی سۆسیال دیموكراتی سویدی	عوسمان حەمە رەشید گورون	٢٠٠٨
.٢٥٣	جلال طالباني رجل القرار	حوار الفضائية العراقية	٢٠٠٨
.٢٥٤	لەكییە هاردییەوە بۆ گۆردن براون	سلێمان عەبدوڵڵا یوسف	٢٠٠٨
.٢٥٥	دەسەڵاتی دادوەری	گۆران ئازاد حەمە گەمحان	٢٠٠٨
.٢٥٦	جەنگی دەروونی	ئاراس فەریق زەینەڵ	٢٠٠٨
.٢٥٧	كركوك بموجب احصاء عام ١٩٥٧	قسم البحوث واستطلاعات الرأي	٢٠٠٨
.٢٥٨	مام جەلال جێگری سەرۆكی سۆسیالست ئونتەرناسیۆنال (ی. ن. ك) ئەندامی هەمیشەیی	مەكتەبی بیروهۆشیاری	٢٠٠٨
.٢٥٩	نۆڤین ژمارە ـ١٣ـ		٢٠٠٨